

International

Journal of Human Studies

Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi ISSN: 2636-8641

Cilt/Volume 9 Sayı/Issue 16 Yıl/Year: 2026 Alındı/Received: 08-05-2025 – Kabul/Accepted: 06-06-2026

Türkiye’de Dezavantajlılık-Konut İlişmesine Dair İndeks Tabanlı Bir Yaklaşım

An Index-Based Analysis of the Relationship Between Disadvantage and Housing in Turkey

Özge ATALAY ÇELİK¹ | Ece ÖZMEN² | Funda YİRMİBEŞOĞLU³

Abstract

There are numerous circumstances in which individuals may experience disadvantage throughout their lives. When defining disadvantage, it is insufficient to consider only poverty or economic factors. Individuals may also be considered disadvantaged due to limited access to essential needs within the society they live in. Therefore, defining disadvantage requires a multidimensional

Öz

Bireyin yaşamı boyunca dezavantajlı olabileceği birçok durum bulunmaktadır. Dezavantajlılık hali tanımlanırken yalnızca yoksulluk yani ekonomik boyut yeterli olmamaktadır. Yaşadığı toplum içerisinde de dezavantajlı olma halini, ihtiyaçlarına erişememe halinde olabilir. Bu nedenle dezavantajlılık tanımlanırken farklı göstergeleri bir arada ele almak ve çok boyutlu

¹ Özge ATALAY ÇELİK, Araş. Gör. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, atalay.ozge@gmail.com, 0000-0001-9599-0091

² Ece ÖZMEN, Öğretim Görevlisi Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Salihli Meslek Yüksekokulu, Toptan ve Perakende Satış Bölümü, Emlak Yönetimi Programı, ece.ozmen@cbu.edu.tr, 0000-0003-0769-9777

³ Funda YİRMİBEŞOĞLU, Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, funday@itu.edu.tr, 0000-0001-9650-4358

approach that incorporates various indicators. This study analyses Turkey's 81 provinces by examining quality of life, demographic characteristics of disadvantaged populations, and housing data through a specific set of indicators. The relationship between housing and disadvantage is emphasized, as addressing housing issues in conjunction with disadvantage provides insights into the impact on overall quality of life. In forming the dataset and layers, internationally recognized disadvantage indices were reviewed. Variables and layers were selected based on data available at the urban (city) level in Turkey. The primary objective of the study is to develop a model/tool based on a reproducible and data-driven index over time. Two separate indices were constructed: a Disadvantage Index and a Housing Index. These were later combined to form the Disadvantage-Housing Index. The spatial distribution of each index was mapped at the city level. A hierarchical classification was applied, grouping cities into five equal-sized categories ranging from the most disadvantaged to the most advantaged. The resulting model serves as a proposal for developing social policies and targeted interventions, suggesting in which provinces such policies should be implemented to effectively address the needs of disadvantaged groups.

Keywords: disadvantage, housing, index-based, Turkey

yaklaşımı benimsemek gerekmektedir. Bu çalışma, Türkiye’de seksen bir ilin, özel bir gösterge seti ile yaşam kalitesini, demografik yapısına bağlı olarak dezavantajlı görülen kesimi ve konut verilerini birlikte analiz etmektedir. Çünkü konut ve barınma sorunlarının dezavantajlılık hali ile ele alınması yaşam kalitesindeki etkinin görülmesine olanak sağlayacaktır. Veri seti ve katmanlar belirlenirken, uluslararası ölçekteki dezavantajlılık indeksleri irdelenmiştir. Türkiye’de şehir ölçeğinde sunulan veriler doğrultusunda, değişkenler ve katmanlar belirlenmiştir. Çalışmanın amacı oluşturulan indeksin sonuçlarının sayısal veriye dayalı ve yıllara göre tekrarlanabilir olması yönüyle bir araç, model üretimidir. Dezavantajlılık ve konut indeksi olarak iki ayrı indeks oluşturulmuştur. Daha sonra bu iki indeksin birlikte ele alındığı dezavantajlılık-konut indeksi ortaya çıkarılmıştır. Sonuç olarak her bir indeksin mekânsal haritaları şehir düzeyinde hazırlanmıştır. En dezavantajlı olandan en avantajlı olana doğru hiyerarşik bir gruplama yapılmıştır. Gruplama yapılırken şehirler aldığı sonuçlara göre beş ayrı gruba, eşit sayıda olacak şekilde ayrılmıştır. Böylece ortaya konacak sosyal politikaların ve müdahale türlerinde dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını gözeterek şekilde hangi illerde yürütülmesi gerektiğine dair bir öneri modelleme çalışması üretilmiştir.

Anahtar kelimeler: dezavantajlı, konut, indeks-temelli, Türkiye

Giriş

Dezavantaj kavramı günlük hayatta sıkça kullanılan bir ifadedir. Olaylar veya bireyler fark etmeksizin kullanılan yaygın bir kelimedir. Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre “dezavantaj” sözcüğü terim olarak “avantajlı olmama durumu” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2025). Günümüzde yaşanan ekonomik sorunlar, sosyal anlamda eşitsizliklerin derinleşmesi gibi durumlar dezavantajlı grupların yaşam koşullarını doğrudan etkileyen kritik sorunları beraberinde getirmiştir. Dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmek, sosyal adaleti sağlamak ve kapsayıcı bir toplum yapısı oluşturmak, günümüzde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önemli bir amaç haline gelmiştir. “Dezavantajlı grup” ifadesinin kabul görmüş net bir tanımı bulunmamaktadır (Öcal, 2015). Bu durumun temel nedeni disiplinler arası farklı bakış açılarının dezavantajlılığı tanımlama çabasıdır. Ekonomi alanında dezavantajlılığı doğrudan fakirlik, yoksulluk gibi kavramlar ile değerlendirirken, hukuk alanında dezavantajlılık ise hakların ve çıkarların korunması bağlamında ele alınmakta, sosyologlara göre düşük gelir, refah ve düşük rekabet kavramları etrafında ele alınmaktadır.

Sosyal devlet anlayışının işlevini yerine getirebilmesi toplumsal düzen ve dezavantajlı gruplar için son derece önemlidir (Şeker ve Kaya, 2024). Erişilebilirliğin artırılabilmesi ve dezavantajlı grupların karşılaştığı engellerin ortadan kaldırılabilmesi için, dezavantajlı olma durumunun hangi alanlarda ortaya çıktığının açık biçimde tanımlanması gerekmektedir. Görüldüğü üzere dezavantajlılık, yalnızca ekonomik yetersizliklerle sınırlı olmayan; sosyal, kültürel, mekânsal ve demografik boyutları olan çok katmanlı bir olgudur. Birey engelli olma durumu, yaşı, cinsiyeti, etnik durumu ile dezavantajlı gruplara dahil olabileceği gibi gelir durumu, sosyal güvenlik, eğitim durumu ve yaşadığı yerin (fiziki koşulların yetersizliği) durumları da dezavantajlı olmasına etki edebilmektedir. Bu durum, özellikle konut ve barınma sorunlarıyla birleştiğinde, bireylerin yaşam kalitesi derinden etkilenmekte ve toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir. Bu nedenle, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını anlamak ve bu ihtiyaçlara yönelik etkili politikalar geliştirmek için kapsamlı veri analizleri ve ölçüm araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye ölçeğinde dezavantajlı grupların konut erişimi ve yaşam koşullarını değerlendirmek amacıyla özel bir gösterge seti oluşturmayı hedeflemektedir. Dezavantajlılık kavramı, yoksulluk, yoksunluk ve toplumsal dışlanma gibi birbirini besleyen dinamikler çerçevesinde ele alınmış; uluslararası literatürdeki indeks çalışmaları incelenerek Türkiye’ye özgü bir model geliştirilmiştir. Çalışmada, yaşam kalitesi; kadın nüfusu oranı, çocuk/genç nüfusu oranı, yaşlı nüfusu oranı, engelli nüfusu oranı ve konut gibi altı ana gösterge ile on sekiz alt gösterge

kullanılarak iki ayrı indeks (“Dezavantajlılık İndeksi” ve “Konut İndeksi”) oluşturulmuş ve bu indeksler birleştirilerek “Dezavantajlılık-Konut İndeksi” ortaya konmuştur. Bu çalışmanın literatüre sağladığı temel ve özgün katkı, geleneksel dezavantajlılık göstergelerinin ötesine geçerek konut arzındaki değişim ve konut satışları gibi dinamik piyasa göstergelerini analize entegre etmesidir. Türkiye’de 81 il düzeyinde gerçekleştirilen bu karşılaştırmalı ve indeks tabanlı analiz, hem çok boyutlu dezavantajlılığı mekânsal olarak görünür kılmakta hem de zamana bağlı olarak tekrarlanabilir veri odaklı bir sosyal politika aracı sunarak literatürdeki metodolojik ve ampirik bir boşluğu doldurmaktadır. Araştırmanın temel amacı, dezavantajlı grupların yoğunlaştığı bölgeleri belirlemek ve bu bölgelerde uygulanacak sosyal politikalar için veri temelli bir altyapı sunmaktır. Bu kapsamda, illerin dezavantajlılık düzeyleri hiyerarşik olarak sıralanmış, mekânsal haritalar aracılığıyla görselleştirilmiş ve politika önerileri için bir çerçeve oluşturulmuştur. Elde edilen bulgular, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerin dezavantajlılık ve konut erişimi açısından kritik durumda olduğunu ortaya koymaktadır.

Yoksulluk, Dezavantajlılık ve Dezavantajlı Gruplar

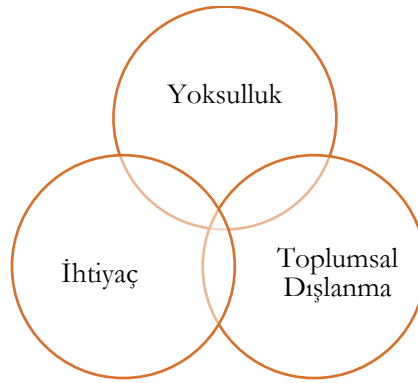
Ekonomik gelir artışı bireylerin yaşam kalitesini ve refahını olumlu yönde etkilemektedir (Söner vd., 2024). Bunun tam tersi olarak ekonomik anlamda yaşadıkları sorunların sonunda ise yoksulluk ile karşı karşıya kalmaktadırlar. “Yoksulluk, yeterli gelire sahip olamama ve sürdürülebilir bir yaşam biçimini sağlamada üretim kaynaklarından yeterince yararlanamama; açlık ve yetersiz beslenme, hastalık; eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimin kısıtlı veya eksik oluşu; hastalık ve hastalıktan dolayı ölüm oranlarının artması; evsizlik ve yetersiz barınma koşulları; güvensiz çevre koşullarında yaşama; ayrımcılığa uğrama ve toplumsal dışlanma gibi çeşitli boyutları içermektedir. Aynı zamanda karar verme süreçlerinde yer alamama; sivil topluma, sosyal ve kültürel yaşama dahil olamama da yoksulluğun diğer tezahür biçimleridir.” (United Nations, 1996).

Gelir ve ekonomik kaynakların yetersizliği nedeniyle, bireylerin toplum tarafından kabul gören asgari yaşam standardına ulaşamaması durumu “yoksulluk” olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda, yoksulluk içinde bulunan bireyler genellikle çok boyutlu sorunlarla karşı karşıya kalmakta; işsizlik, düşük gelir düzeyi, yetersiz barınma koşulları, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim ile kültürel, sportif, eğitsel ve dinlenmeye yönelik imkânlardan yararlanma konusunda çeşitli engeller yaşam boyu devam edebilmektedir. Yoksul bireyler, ekonomik, toplumsal ve kültürel hayatta diğerlerinin doğal (olağan) hayat akışı içerisinde yapageldikleri etkinliklere gerektiği gibi katılamazlar ve temel haklarına ulaşabilmekte zorluklar yaşayabilirler (Adaman ve Keyder, 2006). Bu yüzden, yoksullukla mücadele etmek bütüncül bir sosyal politika gerektirmektedir (Şeker ve Kaya, 2024).

Literatürde "toplumsal dezavantajlılık" (social disadvantage) kavramı; yoksulluk (poverty), yoksunluk (deprivation) ve toplumsal dışlanma (social exclusion) unsurlarının kesişiminden oluşan

çok boyutlu bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Saunders ve diğerleri, 2007). Bu kavram, bireyin gelirinin kabul edilebilir bir yaşam düzeyine ulaşmasını sağlayamayacak ölçüde yetersiz olması, temel kaynaklara erişimde karşılaştığı engeller ve yaşamsal mal ve hizmetlere ulaşamaması gibi çeşitli boyutları içermektedir. Ayrıca, kişinin toplumsal yaşamın temel faaliyetlerine katılım gösterememesi de bu durumu derinleştiren unsurlar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, toplumsal dezavantajlılık yalnızca tek bir sorun alanıyla sınırlı kalmayıp, çok boyutlu yapısı nedeniyle çok yönlü olarak ele alınmayı gerektirir.

Yoksulluk, bireyin gelirinin, toplumda kabul edilen asgari yaşam standardına ulaşmak için yetersiz kalması durumudur. Bu durum genellikle bireylerin gelir düzeyinin yoksulluk sınırının altında olmasıyla tanımlanır. *Yoksunluk*, bireyin sahip olduğu kaynakların, yaşamsal mal ve hizmetlere ulaşmasını sağlayamayacak kadar sınırlı olması hâlidir. Bu durum, uluslararası ölçekte sosyal olarak gerekli kabul edilen temel ihtiyaçlara erişememe anlamına gelmektedir. *Toplumsal dışlanma*, bireylerin toplumun sosyal, kültürel ve ekonomik etkinliklerine katılamama durumunu ifade eder. Yoksunluk, bireylerin hangi mal veya hizmetleri edinemediklerine odaklanırken; dışlanma, bireylerin neyi yapamadıkları, yani hangi faaliyetlere katılamadıkları ile ilgilidir. Yoksulluk, yoksunluk ve toplumsal dışlanma birbiriyle bağlantılı fakat ayrı kavramlardır. Ancak bu kavramlar bir araya geldiğinde, bireylerin kaynaklara sınırlı erişimini, toplumsal katılım eksikliğini ve fırsatlardan eşit şekilde yararlanamamalarını kapsayan toplumsal dezavantajlılık olgusunu meydana getirir (Şekil 1).

Şekil 1. Toplumsal Dezavantajlılık (Atalay, 2012)

Yoksulluğun artması, çeşitli düzeylerde toplumsal ve bireysel olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Caillods (1998), dezavantajlı grupları; ekonomik koşulları, inanç sistemleri, etnik ya da dilsel kimlikleri, cinsiyetleri, cinsel yönelimleri ve politik duruşları nedeniyle toplumla ekonomik ve sosyal entegrasyon sağlamakta güçlük çeken kesimler olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre, dezavantajlı gruplar; ekonomik, sosyal, psikolojik ya da fiziksel özellikleri, etnik kökenleri, dini inançları, dili, cinsiyetleri ya da siyasal statüleri gibi nedenlerle toplumsal ve ekonomik süreçlere diğer bireylere kıyasla daha sınırlı ölçüde katılım gösterebilen bireylerden oluşmaktadır. Bu

bireyler, toplum içinde gelir, mülkiyet ve servet gibi maddi kaynaklara ya hiç sahip olamayan ya da oldukça sınırlı ölçüde sahip olan; sağlık, konut ve eğitim gibi temel sosyal hizmetlere erişimi kısıtlı ya da tamamen yoksun kalan kesimlerdir. Bu gruplar aynı zamanda, genel nüfusa kıyasla yoksulluk, dışlanma, ayrımcılık ve şiddet gibi risklere daha fazla maruz kalma eğilimindedir.

BM Kalkınma Programı (UNDP) ise (2005); dezavantajlılık nedenlerini;

- Ekonomik engeller, yetersiz sosyal hizmet,
- Yasal ve kurumsal ayrımcılık,
- Alternatif araçların eksikliği, sınırlı iletişim,
- Belirli ihtiyaçlara olan bilinç eksikliği veya duyarsızlığı,
- Resmî kurumlara olan güven eksikliği,
- Fiziksel erişim eksikliği olarak belirlemiştir.

Dezavantajlılık İndeksleri

Yoksulluk ya da dezavantajlılık olgusunun çok boyutlu bir yapıya sahip olması, bu durumun analizinde farklı göstergelerin birlikte ele alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Bu durum, konuyla ilgili indeks geliştirme ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Dezavantajlılık düzeyini ölçmeye yönelik geliştirilen indeksler; hangi göstergelerin dikkate alındığı, bu göstergelerden hangilerinin çalışmada kullanılacağı, aralarındaki hiyerarşik ilişkiler, mekânsal dağılım biçimleri ve genel dezavantaj düzeyinin sınıflandırılması gibi konularda önemli bilgiler sağlamaktadır (Atalay, 2012). Bu bağlamda, söz konusu indeksler, dezavantajlılık analizlerinde temel başvuru araçları arasında yer almaktadır. İndeks oluşturma sürecinde en temel aşama, kullanılacak göstergelerin belirlenmesidir. Göstergeler belirlendikten sonra, dezavantajlılık durumu tanımlanabilir hâle gelmektedir. Uluslararası çalışmalarda ise bu tür indekslerde genellikle işsizlik oranı, nüfus yoğunluğu, mülkiyet durumu ve etnik azınlığa mensup olma gibi değişkenlerin kullanıldığı görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Dezavantajlılık İndekslerinde Kullanılan Farklı Değişkenler (Atalay, 2012)

Değişkenler- Göstergeler	SCOTDEP ⁴	JAR ⁵	TOWN ⁶	DOE ⁷	SDD
İşsizlik oranı	X	X	X	X	X
Genç işsizliği oranı					X
Otomobilinin olmaması	X	X			
Alt sosyal sınıfa (gelir grubuna) ait olmak veya vasıfsız olmak	X	X			X
Aşırı nüfus yoğunluğu	X	X	X	X	X
Konut sahibi değil-kiracı olmak			X		
Olanakların eksikliği (sunulan hizmetlere erişim)				X	X
Tek ebeveynli ailede yaşamak (boşanmış veya ebeveynlerden biri ölmüş)		X		X	X
5 yaşın altında olmak		X			
Yaşlı hanede yaşamak (bağımlı nüfus bakımı)					X
Emekli olmak ve yalnız yaşamak		X		X	
Daha yeni göç etmiş olmak (1 yıl)		X			
Etnik azınlık olmak		X		X	
Kronik hastalığı olmak (tedavi gerekliliği)				X	
Kalabalık hanede yaşamak				X	
Gelirin düşük olduğu ailede yaşayan bir çocuk olmak					X
Uygun olmayan şartlarda yaşayan çocuk olmak					X

Dezavantajlılık düzeyinin ölçümünde kullanılan veri setleri incelendiğinde; nüfus sayımlarıyla elde edilen genel verilerin yanı sıra, sağlık, yaşlılık, engellilik gibi belirli alanlara odaklanan ulusal veri kaynaklarının da yaygın biçimde kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca, her ülke için devlet kurumlarının gerçekleştirdiği araştırmalara dayanan veriler de bu tür ölçümlerde önemli bir kaynak işlevi görmektedir. Uluslararası çerçevede ise dikkat çeken en güncel uluslararası örneklerden biri, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen “Çok Boyutlu Yoksulluk İndeksi”dir (Multidimensional Poverty Index). Söz konusu indeks, yoksulluğu üç temel boyut üzerinden — sağlık, eğitim ve yaşam standardı — şeklinde ele almakta; bu boyutlar ise toplamda 10 gösterge aracılığıyla ölçülmektedir. Bunun yanı sıra, dezavantajlılık/yoksulluk indekslerine yönelik çalışmalarda, araştırmacıların kendi belirledikleri

⁴ SCOTDEP: Carstairs ve Morris (1989a,1989b) tarafından İskoç sağlık analizi için geliştirilen çalışma.

⁵ JAR: Jarman (1983) birinci basamak sağlık hizmetleri ihtiyacı için yapılan çalışma.

⁶ TOWN: Townsend’in araştırmalarında (1979, 1988) kullanılan göstergeler.

⁷ ILC: Department of the Environment (1995) tarafından kentsel politikalar ile ilgili olarak geliştirilen çalışma.

göstergelere dayalı olarak elde ettikleri veriler de literatürde önemli bir yer tutmaktadır (Atalay, 2012).

İndekste yer alan demografik değişkenlerin dezavantajlılık göstergesi olarak seçilmesinin güçlü teorik gerekçeleri bulunmaktadır. Kadın nüfus oranı, iş gücü piyasasındaki yapısal engeller, cam tavan sendromu ve gelir eşitsizliği nedeniyle; çocuk ve yaşlı nüfus oranları ise yüksek bağımlılık oranı yaratarak hanehalkı üzerindeki ekonomik baskıyı artırması ve bakım hizmetlerine olan ihtiyacı yoğunlaştırması gerekçesiyle literatürde kırılabilirlik unsuru olarak kabul edilir. Engelli nüfus oranı ise kentsel mekâna ve istihdama erişimde karşılaşılan fiziksel ve sosyal bariyerler nedeniyle doğrudan çok boyutlu dezavantajlılık sarmalını tetiklemektedir.

Yöntem

İndeksler, hem göstergeler arasındaki ilişki ve öncelik sıralamasını hem de ana kategori düzeyinde oluşan hiyerarşiyi analiz etmeye olanak tanırken; aynı zamanda mekânsal düzeydeki farklılıkların ortaya konmasına da katkı sağlarlar. Bu yönleriyle, makro verilerin mikro ölçekli değerlendirmelere dönüştürülmesini ve mekânsal olarak yorumlanmasını mümkün kılarlar. Yöntemsel olarak bir indeks geliştirilmesi, iller düzeyinde en dezavantajlıdan en avantajlıya uzanan bir sıralamanın oluşturulmasına ve bu sıralamanın harita temelli biçimde görselleştirilmesine olanak verir. Bu bağlamda geliştirilen “Dezavantajlılık-Konut İndeksi” çalışmasında, altı ana başlık (yaşam kalitesi, kadın, çocuk/genç, yaşlı, engelli ve konut) ile on sekiz alt gösterge kullanılarak iller bazında dezavantajlılık/yoksunluk düzeyi ölçülmüştür. Elde edilen puanlar beşli gruplara ayrılarak “en dezavantajlı”, “dezavantajlı”, “sınırdaki kalan (ortalama)”, “avantajlı” ve “en avantajlı” şeklinde sınıflandırılmıştır.

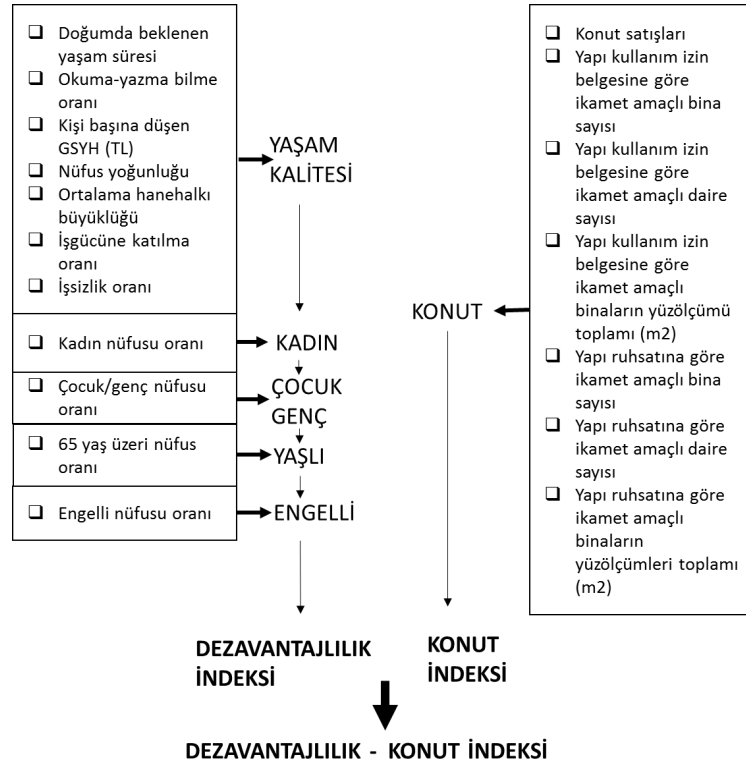
Bu çalışmada yer alan veri setinde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verileri temel alınmıştır. Göstergeler, dezavantajlılık üzerindeki etkileri doğrultusunda değerlendirilmiş; bazıları artan değerle (doğru orantılı), bazıları ise azalan değerle (ters orantılı) puanlandırılmıştır. Her gösterge, etkisine göre küçükten büyüğe ya da büyükten küçüğe sıralanmış, ardından sıralamalara göre iller beş gruba ayrılmıştır. Bu gruplar, sırasıyla 16-16-17-16-16 il içerecek şekilde dilimlenmiştir. Aynı değere sahip illerin sınırdaki kalması durumunda ise, bu iller bir üst dilime dâhil edilmiştir. Her bir göstergenin elde ettiği puanların toplamı hesaplanarak illerin bileşik puanı (composite score) elde edilmiştir. Son aşamada ise bu toplam puanlara göre iller yeniden beşli gruplara ayrılmış ve böylece ülke genelinde dezavantajlılık düzeyleri belirlenmiştir.

İndeks oluşturma sürecinde ana boyutlar ve alt göstergeler arasında eşit ağırlık (equal weighting) varsayımı benimsenmiştir. Bu tercihin gerekçesi; çok boyutlu dezavantajlılık ve yaşam kalitesi literatüründe (örneğin UNDP'nin Çok Boyutlu Yoksunluk İndeksinde olduğu gibi) göstergelerin birbirine üstünlüğünü belirleyen evrensel ve nesnel bir hiyerarşinin

bulunmamasıdır. Böylece, öznel ağırlıklandırma risklerinin önüne geçilerek her göstergenin bileşik puan üzerindeki tarafsız ve bütünleşik etkisi korunmuştur.

6 ana kategoride dezavantajlılık belirleyicisine bakıldığında; yaşam kalitesi bölümü altında; doğumda beklenen yaşam süresi verileri (TÜİK, 2022a), eğitime dair okuma-yazma bilme oranı (TÜİK, 2022a), ekonomik olarak kişi başına düşen gelir düzeyi (TÜİK, 2022a), demografik olarak nüfus yoğunluğu (TÜİK, 2022a), ortalama hane halkı büyüklüğü (TÜİK, 2022a), ekonomik olarak işgücüne katılma oranı (TÜİK, 2022), işsizlik oranı (TÜİK, 2022); dezavantajlı kesim olarak görülen kadın başlığı altında, kadın nüfus oranı (TÜİK, 2022b), çocuk/genç başlığı altında, çocuk/genç nüfus oranı (TÜİK, 2022b), yaşlı başlığı altında 65 yaş üstü nüfus oranı (TÜİK, 2022b), engelli başlığı altında ise, engelli oranı (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020) gösterge olarak ele alınmıştır. Burada yaş bağımlılık durumu gözetilerek veri seçimi yapılmıştır.

Konut bölümü altında ise, TÜİK tarafından yayınlanan kategorize edilmiş inşaat ve konut verilerine odaklanılmıştır. Konut satışları toplamı (TÜİK, 2022a), daha sonrasında yapı kullanma izin belgesine göre bina, daire sayısı ve yüzölçümü (TÜİK, 2022a), yapı ruhsatına göre daire sayısı (TÜİK, 2022a), yüzölçümü ve bina sayısı (TÜİK, 2022a) göstergeleri değerlendirilmiştir. Dezavantajlılığa ilişkin geliştirilen Dezavantajlılık-Konut İndeksi Modeli aşağıda (Şekil 2) yer almaktadır.

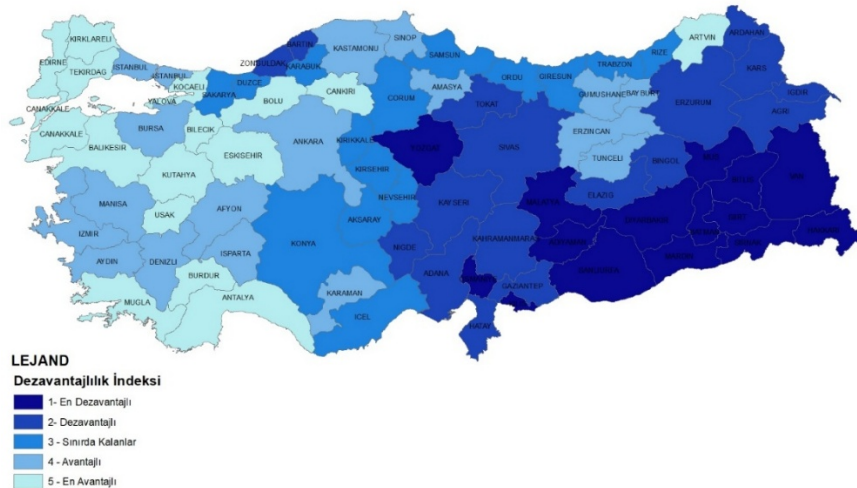
Bulgular

Çalışmadan elde edilen bulgular, “Dezavantajlılık İndeksi”, “Konut İndeksi” Ve “Dezavantajlılık-Konut İndeksi” olarak ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Türkiye’de seksen bir ilin aldığı puanlara bağlı olarak haritalaması yapılmış, yer aldığı gruplar tablo halinde verilmiştir. Dezavantajlılık indeksi, ülkenin Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu illerini en dezavantajlı olarak ele almıştır. Konut indeksinde ise en dezavantajlı olma durumu dağınık bir görünüme sahip olarak çıkmıştır. Dezavantajlılık-konut indeksi beraber ele alındığında ise ülkenin doğusunun batısına göre daha dezavantajlı olduğu görülmektedir.

Dezavantajlılık İndeksi

Dezavantajlılık İndeksi kapsamında, beş ana kategori (yaşam kalitesi, kadın, çocuk/genç, yaşlı ve engelli) ile ilişkilendirilen on bir alt göstergeye dayalı olarak iller düzeyinde bir değerlendirme yapılmıştır. Bu göstergeler; doğumda beklenen yaşam süresi, okuryazarlık oranı, kişi başına düşen gelir seviyesi, nüfus yoğunluğu, ortalama hane halkı büyüklüğü, işgücüne katılım oranı, işsizlik oranı, kadın nüfus oranı, çocuk/genç nüfus oranı, 65 yaş ve üzeri nüfus oranı ile engelli nüfus oranıdır. Bu göstergeler doğrultusunda yapılan analiz sonucunda, en dezavantajlı iller arasında Diyarbakır, Mardin ve Muş ilk sıralarda yer almaktadır. Bunun yanı sıra, Osmaniye, Şanlıurfa, Şırnak, Van, Batman, Bitlis, Kilis, Malatya, Siirt, Yozgat, Adıyaman ve Hakkâri de dezavantaj düzeyi yüksek olan (1. grup) iller arasında sınıflandırılmıştır. Öte yandan, dezavantajlılık düzeyi en düşük, yani en avantajlı konumdaki iller arasında ise Muğla, Çanakkale, Kırklareli, Bilecik ve Antalya öne çıkmaktadır. (Şekil 3).

DEZAVANTAJLILIK İNDEKSİ

1.En Dezavantajlı 2. Dezavantajlı 3. Sınırdaki Kalanlar 4. Avantajlı 5. En Avantajlı

Şekil 3. Dezavantajlılık İndeksi

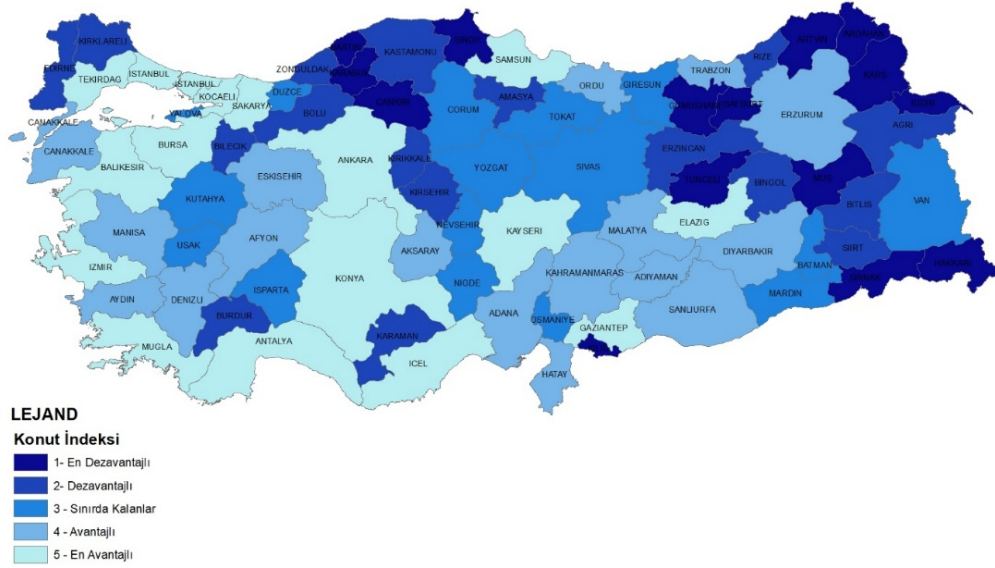
Tablo 2. Dezavantajlılık İndeksi ve İllerin Puanlara Göre Dağılımı

Grubu	Aldığı toplam puana göre illerin durumu
1. Grup En Dezavantajlı	Diyarbakır (23), Mardin (23), Muş (23), Osmaniye (24), Şanlıurfa (24), Şırnak (24), Van (24), Batman (25), Bitlis (25), Kilis (25), Malatya (25), Siirt (25), Yozgat (25), Adıyaman (26), Hakkâri (26)
2. Grup Dezavantajlı	Adana (27), Ağrı (27), Bartın (27), Elâzığ (27), Ardahan (28) Erzurum (28), Hatay (28), Iğdır (28), Kars (28), Zonguldak (28), Niğde (29), Bingöl (30), Gaziantep (30), Kahramanmaraş (30), Kayseri (30), Sivas (30), Tokat (30)
3. Grup Sınırdaki Kalanlar	Mersin (31), Çorum (32), Düzce (32), Karabük (32), Kırıkkale (32), Nevşehir (33), Ordu (33), Samsun (33), Aksaray (34), Giresun (34), Kırşehir (34), Sakarya (34), Trabzon (34), Konya (35), Rize (35)
4. Grup Avantajlı	Afyonkarahisar (36), Amasya (36), Bayburt (36), Erzincan (36), İzmir (36), Kastamonu (36), Aydın (37), Bursa (37), Isparta (37), Karaman (37), Manisa (37), Sinop (37), Ankara (38), Denizli (38), Gümüşhane (38), İstanbul (38), Tunceli (38)
5. Grup En Avantajlı	Balıkesir (39), Bolu (39), Kocaeli (39), Kütahya (39), Edirne (40), Uşak (40), Burdur (41), Eskişehir (41), Yalova (41), Artvin (42), Çankırı (42), Tekirdağ (42), Antalya (43), Bilecik (43), Kırklareli (45), Çanakkale (46), Muğla (46)

Konut İndeksi

Konut İndeksi kapsamında değerlendirilen yedi alt gösterge, daha önce belirtildiği üzere; konut satış adetleri ile yapı kullanma izni verilerine dayalı bina, daire sayısı ve yüzölçümü; ayrıca yapı ruhsatı verilerine göre daire sayısı, bina sayısı ve toplam yüzölçümüdür. Bu göstergelere dayalı puanlamalar, büyükşehirlerin konut üretimi bakımından daha elverişli koşullara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan değerlendirmeler doğrultusunda, konut sektörü açısından en dezavantajlı konumda bulunan iller arasında Ardahan, Artvin, Bartın, Bayburt, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Tunceli, Karabük, Kilis ve Şırnak yer almaktadır. Bu grubu izleyen diğer dezavantajlı iller ise Çankırı, Kars, Muş ve Sinop’tur. Öte yandan, konut üretimi açısından en avantajlı durumdaki iller; Mersin, Konya, Kocaeli, Kayseri, İzmir, İstanbul, Bursa, Balıkesir, Antalya ve Ankara olarak tespit edilmiştir (Şekil 4).

KONUT İNDEKSİ

1.En Dezavantajlı 2. Dezavantajlı 3. Sınırdaki kalanlar 4. Avantajlı 5. En avantajlı

Şekil 4. Konut İndeksi

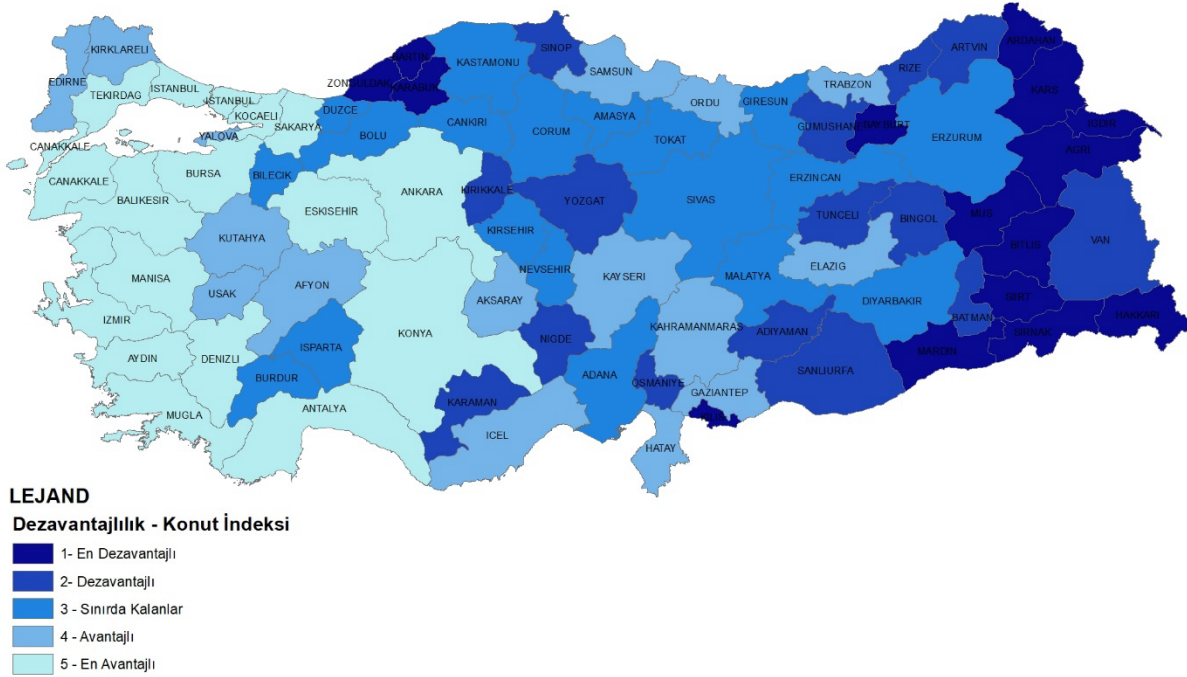
Tablo 3. Konut İndeksi ve İllerin Puanlara Göre Dağılımı

Grubu	Aldığı toplam puana göre illerin durumu
1. Grup En Dezavantajlı	Ardahan (7), Artvin (7), Bartın (7), Bayburt (7), Gümüşhane (7), Hakkâri (7), Iğdır (7), Tunceli (7), Karabük (8), Kilis (8), Şırnak (8), Çankırı (9), Kars (9), Muş (9), Sinop (9)
2. Grup Dezavantajlı	Ağrı (10), Karaman (10), Bilecik (12), Rize (12) Siirt (12), Bitlis (13), Bingöl (14), Amasya (15), Burdur (15), Zonguldak (15), Erzincan (16), Kastamonu (16), Kırıkkale (16), Bolu (17), Edirne (17), Kırklareli (17), Kırşehir (17)
3. Grup Sınırdaki Kalanlar	Nevşehir (18), Uşak (18), Isparta (19), Batman (20), Mardin (20), Osmaniye (20), Van (20), Yozgat (20), Çorum (21), Niğde (21), Sivas (21), Tokat (21), Düzce (22), Giresun (22), Kütahya (22), Yalova (22)
4. Grup Avantajlı	Adıyaman (23), Erzurum (23), Ordu (25), Şanlıurfa (26), Trabzon (26), Aksaray (27), Çanakkale (27), Afyonkarahisar (28), Diyarbakır (28), Kahramanmaraş (28), Malatya (28), Adana (29), Denizli (29), Eskişehir (29), Hatay (29), Aydın (31), Manisa (31)
5. Grup En Avantajlı	Elâzığ (32), Muğla (32), Samsun (32), Sakarya (33), Gaziantep (34), Tekirdağ (34), Ankara (35), Antalya (35), Balıkesir (35), Bursa (35), İstanbul (35), İzmir (35), Kayseri (35), Kocaeli (35), Konya (35), Mersin (35)

Dezavantajlılık-Konut İndeksi

“Dezavantajlılık-Konut indeksi”, “Dezavantajlılık İndeksi” ve “Konut İndeksinin” birlikte değerlendirilmesi ile ortaya çıkmış bir indekstir. İl ölçeğinde ele alınan puan değerlerine göre en dezavantajlı iller Muş, Şırnak ve Hakkâri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine en alttaki grupta yer alan diğer iller ise, Kilis, Bartın, Ardahan, Iğdır, Ağrı, Kars, Siirt, Bitlis, Karabük, Bayburt, Mardin ve Zonguldak’tır. En dezavantajlı (1. gruptaki) bu illerden bazıları Dezavantajlılık İndeksi’nin puanlamasında en altta olanlar arasında yer almaktadır. Bu iller sırasıyla Mardin, Muş, Şırnak, Bitlis, Kilis, Siirt, Hakkâri illeridir. Yine, en dezavantajlı (1. gruptaki) bu illerden bazıları Konut İndeksi’nin puanlamasında en alt grupta olan şehirler arasında yer almaktadır. Bu iller sırasıyla Ardahan, Bartın, Bayburt, Hakkâri, Iğdır, Kilis, Şırnak, Kars ve Muş olarak belirlenmiştir. Dezavantajlılık-Konut İndeksi açısından avantajlı konumdaki illere bakıldığında ise, Muğla en üstte yer alırken; Muğla’yı sırasıyla, Antalya, Tekirdağ, Kocaeli, Balıkesir ve İstanbul illeri izlemektedir (Şekil 5).

DEZAVANTAJLILIK - KONUT İNDEKSİ

1. En Dezavantajlı 2. Dezavantajlı 3. Sınırdaki kalanlar 4. Avantajlı 5. En avantajlı

Şekil 5. Konut İndeksi

Tablo 4. Dezavantajlılık-Konut İndeksi ve İllerin Puanlara Göre Dağılımı

Grubu	Aldığı toplam puana göre illerin durumu
1. Grup En Dezavantajlı	Muş (32), Şırnak (32), Hakkâri (33), Kilis (33), Bartın (34), Ardahan (35), Iğdır (35), Ağrı (37), Kars (37), Siirt (37), Bitlis (38), Karabük (40), Bayburt (43), Mardin (43), Zonguldak (43)
2. Grup Dezavantajlı	Bingöl (44), Osmaniye (44), Van (44), Batman (45), Gümüşhane (45), Tunceli (45), Yozgat (45), Sinop (46), Karaman (47), Rize (47), Kırıkkale (48), Adıyaman (49), Artvin (49), Niğde (50), Şanlıurfa (50)
3. Grup Sınırdaki Kalanlar	Amasya (51), Çankırı (51), Diyarbakır (51), Erzurum (51), Kırşehir (51), Nevşehir (51), Sivas (51), Tokat (51), Erzincan (52), Kastamonu (52), Çorum (53), Malatya (53), Düzce (54), Bilecik (55), Adana (56), Bolu (56), Burdur (56), Giresun (56), Isparta (56)
4. Grup Avantajlı	Edirne (57), Hatay (57), Kahramanmaraş (58), Ordu (58), Uşak (58), Elâzığ (59), Trabzon (60), Aksaray (61), Kütahya (61), Kırklareli (62), Yalova (63), Afyonkarahisar (64), Gaziantep (64), Kayseri (65), Samsun (65), Mersin (66)
5. Grup En Avantajlı	Denizli (67), Sakarya (67), Aydın (68), Manisa (68), Eskişehir (70), Konya (70), İzmir (71), Bursa (72), Ankara (73), Çanakkale (73), İstanbul (73), Balıkesir (74), Kocaeli (74), Tekirdağ (76), Antalya (78), Muğla (78)

Sonuç ve Tartışma

Konut, yalnızca fiziksel bir sığınak değil; konut hakkı (right to housing) bağlamında bireyin toplumsal refaha, kentsel hizmetlere ve güvenli bir yaşama erişiminin temel anahtarıdır. Mekânsal eşitsizlik (spatial inequality) literatürü, dezavantajlı grupların kentsel çeperlerde veya altyapıdan yoksun alanlarda yoğunlaşarak mekânsal dışlanmaya maruz kaldığını vurgulamaktadır. Bu çalışma, konut piyasası dinamikleri ile toplumsal kırılma noktaları birleştirilerek, Türkiye’deki konut hakkı ihlallerinin ve mekânsal kutuplaşmanın il bazındaki yansımalarını ampirik olarak kanıtlamaktadır.

Anayasa’nın “Kanun Önünde Eşitlik” başlıklı 10. Maddesinde dezavantajlılık ifadesi açıkça kullanılmamış olmakla birlikte, bu grupları oluşturan bireylere ve bunların korunmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir:

- “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

- Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

- Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

- Çocuklar, yaşlılar, özürllüer, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

- Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.
- Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...) kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.”

Anayasada eşitlik ilkesinin yer alması, bu ilkenin tam anlamıyla hayata geçirildiği anlamına gelmemektedir. Fırsat eşitliğinden faydalanamayan bireylere ek destekler sağlanması ve bu doğrultuda politikaların oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan 2016 yılına ait Herkes İçin İnsani Gelişme Raporu'nda, dezavantajlı gruplara yönelik olarak dört temel ilkeye dayanan bir ulusal politika yaklaşımı önerilmektedir. Bu politikalara odaklanarak, insani gelişmeye ve hizmetlere herkesin eşit şekilde erişiminin sağlanabileceği vurgulanmaktadır.

Bu politika yaklaşımlarının ilki, dezavantajlı gruplara ulaşabilmek için genel (universal) politikaların benimsenmesinin önemine işaret etmektedir. Örneğin, bir ülke genel sağlık hizmetleri sağlamayı hedeflese de coğrafi zorluklar, tüm yerleşim yerlerinde sağlık merkezlerinin kurulmasını engelleyebilir. Böyle bir durumda, insani gelişim politikalarının, dışlanmış gruplara ulaşacak şekilde yeniden şekillendirilmesi gereklidir. İkinci olarak, yaygın politikalarla bazı grupların özel ihtiyaçlarının karşılanamayabileceği vurgulanmaktadır. Bu gruplar için özel önlemler alınması gerektiği belirtilmekte ve örneğin engelliler için hareketlilik sağlanması veya katılım için iş olanaklarının artırılması gerektiği ifade edilmektedir. Üçüncüsü, insani gelişmenin sağlanması, bunun sürdürülebilir olduğu anlamına gelmemektedir. Bu nedenle, sürdürülebilir bir insani gelişme sağlanması büyük önem taşır. Dördüncü olarak ise, dezavantajlı veya dışlanmış grupların güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, öngörülen politikalar ve ilgili aktörler gereken desteği sağlamakta yetersiz kalsa bile, bu bireylerin seslerini duyurabileceği, haklarını talep edebileceği ve durumlarını iyileştirebilmesi için mekanizmalar oluşturulmuş olmalıdır.

Genel politikaların doğru bir şekilde yeniden yönlendirilmesi, dezavantajlı gruplar ile diğer bireyler arasındaki insani gelişim farkını azaltma potansiyeline sahiptir. Bunu başarmak için temel unsurlar; kapsayıcı büyümeyi hedeflemek, kadınlar için fırsatları artırmak, yaşam boyu beceri kazanmalarını desteklemek ve insani gelişmeye yönelik kaynakları mobilize etmektir. Tüm bireyler, özellikle de dezavantajlı gruplar, mevcut fırsatlarla uyumlu beceriler kazandıkları takdirde, insani gelişmenin sürdürülebilirliği daha yüksek bir olasılık haline gelir.

Konut, yalnızca bir barınma alanı olmanın ötesinde, sosyalleşme, güvenlik, aidiyet hissi gibi sosyal ve kültürel faktörleri içeren çok boyutlu bir yaşam alanıdır. Bu, toplumların en temel sorunlarından biri olup, insanların bir arada yaşamalarına olanak tanır. Konut sorunu, merkezi ve yerel yönetimler, özel sektör ve konut ihtiyaçları olan bireyler gibi tüm paydaşları ilgilendiren ve çözülmesi gereken önemli bir meseledir. Dünya genelinde, 100 milyon insanın evsiz olduğu

(OHCHR, 2016) ve 1 milyardan fazla kişinin sağlıksız koşullarda yaşadığı (UN-Habitat, 2015) verileri, bu sorunun küresel boyutunu gözler önüne sermektedir.

Dezavantajlılık, toplumsal bir olgu olarak yerel ve ulusal düzeyde geliştirilecek kamu politikalarına duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Günümüzde kentleşme süreçlerinin hızlanması ve dinamiklerinin değişmesi, dezavantajlı grupların yaşam koşullarını farklı açılardan etkilemiştir. Dezavantajlı gruplar, ekonomik durumları (yoksulluk) nedeniyle diğer bireylere göre konuta daha zor erişim sağlamaktadır. Bununla birlikte, dezavantajlı gruplar; yetersiz yaşam koşullarında yaşayan, farklı demografik özellikler taşıyan ve toplumsal koruma ile hizmetlere en çok ihtiyaç duyan gruplardır. Bu gruplar, fizyolojik, psikolojik, sosyal, sağlık, ekonomik, siyasal ve kültürel açıdan çeşitli zorluklarla karşılaşmakta olup, konut ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Dezavantajlı grubun kimlerden oluştuğu ve ihtiyaçlarının doğru şekilde belirlenmesi, erişilebilirliğin artırılması ve dezavantajlılık durumunun ortadan kaldırılabilmesi için önemlidir.

Bu çalışmada, Türkiye’deki dezavantajlı illerin belirlenmesi amacıyla İl Bazında Dezavantajlılık-Konut İndeksi’nden yararlanılmıştır. Bir indeks oluşturulması, en dezavantajlı illerden en avantajlı illere kadar bir sıralama yapmayı sağlamaktadır. Bu indekste altı ana gösterge (yaşam standardı/kalitesi, kadın, çocuk/genç, yaşlı, engelli, konut) ve on sekiz alt gösterge ile dezavantajlılık düzeyleri ölçülmüştür. İstatistiksel verilere göre oluşturulan Dezavantajlılık-Konut İndeksi’ne göre, en dezavantajlı iller Muş, Şırnak ve Hakkâri olarak belirlenmiştir. 1. grupta yer alan diğer iller ise Kilis, Bartın, Ardahan, Iğdır, Ağrı, Kars, Siirt, Bitlis, Karabük, Bayburt, Mardin ve Zonguldak’tır. Dezavantajlı (2. gruptaki) iller arasında ise Bingöl, Osmaniye, Van, Batman, Gümüşhane, Tunceli, Yozgat, Sinop, Karaman, Rize, Kırıkkale, Adıyaman, Artvin, Niğde, Şanlıurfa yer almaktadır. Özetleyecek olursak bulgularımızda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerin (Muş, Şırnak, Hakkâri, Mardin vb.) en dezavantajlı grupta yoğunlaşması, yalnızca betimsel bir coğrafi kümelenme değil; tarihsel yatırım eşitsizlikleri, sanayileşme düzeyinin düşüklüğü ve bölgesel gelişmişlik farkları gibi derin yapısal faktörlerin bir sonucudur. Konut indeksindeki dağınık görünüm ise konut üretim süreçlerinin bölgesel ihtiyaçlardan ziyade, piyasa odaklı kentsel ranta göre şekillendiğini göstermektedir. Bu durum, Townsend (1987) ve Carstairs/Morris (1989) gibi literatürdeki öncü indeks çalışmalarının 'ekonomik yoksunluğun kentsel imkânlardan mahrumiyetle birleşerek mekânsal eşitsizliği kronikleştirdiği' teziyle tamamen örtüşmektedir. Dolayısıyla, bölgesel farklılıkların giderilmesi için salt konut arzı odaklı değil, sosyo-ekonomik istihdam politikalarıyla desteklenmiş mekânsal stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu iller üzerinden geliştirilecek öncelikler, doğru bir strateji oluşturacaktır. Hem Konut hem de Dezavantajlılık İndeksi’nde yer alan yoksulluk ve yoksunluk durumları dikkate alınarak politikalar geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, dezavantajlı grupların mekânsal izlerinin sürülmesi de bu sürecin önemli bir parçası olmalıdır.

Kaynakça

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (2020). *Ulusal Engelli Veri Sisteminde Kayıtlı Engellilerin İllere Göre Dağılımı*, EYHGM Birimi, Araştırma, Geliştirme ve Proje Dairesi Başkanlığı, 13.01.2020

Adaman, F., Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. Avrupa Komisyonu Raporu.

Atalay, Ç.Ö., (2012). *Yerel Düzeyde Sosyal Politika: İstanbul’da İlçe Bazında Yoksunluk ile Sosyal Yardım Düzeyi İlişkisinin Ölçülmesi*, Basılmamış Doktora Tezi, İTÜ, FBE, Şehir ve Bölge Planlaması Anabilim Dalı.

Caillods, F. (1998). Education strategies for disadvantaged groups: Some basic issues. UNESCO, *International Institute for Educational Planning*.

Carstairs V./Morris R. (1989a). Deprivation: Explaining Difference in Morality between Scotland and England and Wales, *British Medical Journal*, 299, 866-889.

Carstairs V./Morris R. (1989b). Deprivation and Morality: An Alternative to Social Class? *Community Medicine*, 11, 210-219.

Jarman, B. (1983). Identification of Unprivileged Areas, *British Medical Journal*, 286, 1705-1709.

Öcal, A. (2015). *Dezavantajlı gruplar ve sosyal bilgiler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Saunders, P., Naidoo, Y. ve Griffiths, M., (2007). *Towards new indicators of disadvantage: Deprivation and social exclusion in Australia*. Sydney, Australia, Social Policy Research Center.

Söner, O., Şen, R., Karaaslan, M., Ölçücüoğlu, H., Küçük, Z., & Aydın, G. (2024). Çalışan Kadınlarda Mental İyi Oluş: İnsana Yakışır İşe Sahip Olmanın Yordayıcı Etkisi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 7(14), 21-39.

Şeker, A., & Kaya, G. (2024). Kentsel Yoksulluk Tezlerinin Sosyal Politika Bağlamında İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi*, 7(13), 66-94.

Townsend P. (1979), *Poverty in the United Kingdom*. London: Allen Lane & Penguin Books.

Townsend P. (1988), A Sociological Approach to the Measurement of Poverty: A Rejoinder to Professor Amartya Sen, *Oxford Economic Papers* 37, 659-668.

Türk Dil Kurumu (TDK). (2025). Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>

TÜİK, (2022). Türkiye İstatistik Kurumu, “Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret”, İşgücü İstatistikleri, (1988-2013), <https://biruni.tuik.gov.tr/isgucuapp/isgucu.zul> (Erişim Tarihi:02.06.2020)

TÜİK, (2022a). Türkiye İstatistik Kurumu “İstatistik Göstergeler, İl Göstergeleri” <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> (Erişim Tarihi: 02.06.2022)

TÜİK (2022b), Türkiye İstatistik Kurumu, “Konularına Göre İstatistikler, Nüfus ve Demografi Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADKS)”, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>, (Erişim Tarihi: 02.06.2022)

UN, (1995). *Report of the World Summit for Social Development, including Copenhagen Declaration and Programme of Action*. New York: UN.

UNDP (2016). İnsani Gelişme Raporu Herkes İçin İnsani Gelişme.

United Nations, (1996). Report of the United Nations conference on human settlements (HABITAT II).